

فصل یازدهم

راهکارها برای رشد مهارت‌های ارتباطی دانشآموز

«ارغوان هشت ساله، مبتلا به اتیسم و دانشآموز کلاس اول دبستان هست. رشد گفتار او بیشتر در سطح کلمه و غیرقابل فهم باقی مانده است. گاهی ویژگی اکولا لیا در گفتارش به چشم می‌خورد. در زمان‌هایی که نمی‌تواند منظورش را به دیگران منتقل کند و یا پیام دیگران را دریابد به شدت آشفته می‌شود و دفترش را مچاله می‌کند، شروع به کوبیدن روی میزکرده و یا وسایل همکلاسی‌هایش را پرت می‌کند. معلم او را در نزدیک‌ترین مکان نسبت به خود نشانده است و سعی کرده است تا دریابد چه زمان‌هایی کلافه و آشفته می‌شود تا بتواند قبل از بروز آن، پیشگیری کند. مادر ارغوان می‌گوید او در منزل تا این اندازه آشفته نمی‌شود چون اجازه دارد به هر روشی که دوست دارد نیازش را به من بگوید. معلم سعی می‌کند تا با ایجاد رابطه عاطفی با ارغوان و تسهیل رابطه او با دیگر دانشآموزان همین شیوه را در مدرسه دنبال کند و حتی روش‌های دیگری چون نشان دادن ژست‌ها و استفاده از تصاویر را برای ارتباط و بیان نیازهایش به او بیاموزد»

رشد و توسعه مهارت‌های ارتباطی دانشآموزان مبتلا به اتیسم همیشه یکی از بزرگترین مشکلات معلمنین و والدین بوده است. مردم اغلب از ایجاد، رشد و توسعه مهارت‌های گفتاری، زبانی، ارتباطی و نیز پیچیدگی یک رابطه طبیعی اطلاعی ندارند. مهارت‌های ارتباطی در حدود سه تا چهار سالگی و اغلب به صورت خودکار در کودکان رشد و توسعه می‌یابد.

مهارت‌های ارتباطی در کودکان مبتلا به اتیسم رشد پیدا نکرده است. آموزش آن‌ها در این زمینه یک ضرورت اجتناب ناپذیر است. فضاهای آموزشی و کلاس درس به این دلیل که دانش‌آموز جهت رفع نیازهای خود ملزم به ایجاد رابطه با همسالان، معلمین و مجریان آموزش می‌باشد، موقعیت مناسبی برای آموزش مهارت‌های ارتباطی به آن‌ها است.

با رشد و توسعه مهارت‌های زبانی و ارتباطی است که دانش‌آموز می‌تواند خواسته‌ها و نیازهایش را بیان کند، تعامل اجتماعی برقرار کند، اطلاعات مورد نظر و احساسات و هیجاناتش را در میان بگذارد و با بیان علاقه و امیالش، از موقعیت‌های دردناک و انحرافی که مغایر با نیازهایش است اجتناب کند. اگرچه مدرسه به دلیل برخورداری از فضای تعاملی، نظام مند، و ساختاریافته مکان مناسبی برای توسعه مهارت‌های زبانی به دانش‌آموز می‌باشد، اما به منظور تعمیم واستفاده از آن در مکان‌های طبیعی چون خانه، خیابان، رستوران، مترو و یا بافت اجتماعی، نیاز به همکاری و مداخله خانواده دارد.

تیم مشکل از کارکنان مدرسه، والدین و متخصصین می‌باشد در تعیین نیازها، اهداف و مقاصد ارتباطی دانش‌آموز با یکدیگر همکاری کنند. مداخلات طراحی شده باید مبنی بر توانایی‌ها و نیازهای دانش‌آموز باشد. آسیب شناس زبان و گفتار نقش بسیار مؤثری در ارزیابی مهارت‌های ارتباطی و ارائه پیشنهادات و روش‌ها برای رفع نیازهای دانش‌آموز دارد. مریبان ازراهکارهای زیر برای رشد مهارت‌های ارتباطی در دانش‌آموز می‌توانند استفاده کنند

تقویت رابطه کلامی

■ در محیط‌هایی که فرصت‌هایی برای تعامل دانش‌آموز با دیگران وجود دارد مانند کلاس درس، زمین بازی، باشگاه ورزشی، اردوها و نظیر آن، توجه و تمرکزتان را معطوف به تعامل او با دیگران کرده و در این راستا با روش‌های گوناگون وی را ترغیب به ارتباط با آن‌ها کنید. در همان حالتی که به خوبی تلاش می‌کنید با او ارتباط برقرار کنید از جملات ساده و روان استفاده کنید و سعی کنید فکر و ذهنش را با خودتان نگه دارید و در شرایط مورد علاقه او باقی بمانید.

■ در تعامل با او از لغات مناسب، آشنا، و عینی استفاده کنید. از گفتن جملات بلند و یا تکرار لغات و عبارت‌ها بپرهیزید.

■ از بیان گفتار کنایه‌آمیز و طعنه‌آمیز که دانش‌آموز را گیج می‌کند اجتناب کنید.

رابطه کلامی در بازی و تشویق کودک به تعامل با دیگران

■ سرعت کلام و گفتارتان را با توانایی فردی دانشآموز هماهنگ کنید. به عبارتی فرصتی به او بدهید تا اطلاعات را پردازش کند. بنابراین گاه ممکن است لازم شود مکث‌های کوتاه در میانه صحبت با اوداشته باشید.

تقویت مهارت گوش دادن:

ممکن است تصور کنیم که گوش دادن جریانی طبیعی و مورد انتظار است و یا مهارتی است که خود به خودی ایجاد می‌شود، اما در مورد کودکان مبتلا به اتیسم، این مهارت نیاز به آموزش دارد. گوش دادن توانایی است که پایه مهارت‌های ارتباطی کودک را تشکیل می‌دهد. گاهی به منظور یادگیری بهتر دانشآموز لازم است این مهارت به اجزایی تقسیم شود. تلاش دانشآموز برای انجام هر جزء بایستی مورد تقویت قرار بگیرد.

گوش دادن از اجزایی چون نگاه کردن به صورت فردی که صحبت می‌کند، قرار دادن بدن در حالتی که بیانگر گوش کردن است و هم‌چنین بروز نشانه‌های توجه و تمرکز در حالات و رفتار کودک، تشکیل می‌شود.

رشد توانایی درک زبان دیگران

یکی از راهکارهای مهم برای درک بهتر زبان دیگران در دانشآموزان مبتلا به اتیسم، استفاده از تصاویر و سمبل‌های بینایی است. تصویر در ایجاد و حفظ توجه د، یادگیرنده بسا، مؤثر

می‌باشد. همراه کردن تصاویر و عکس‌ها در یک رابطه کلامی با دانش‌آموز به درک او از موضوع و پیام مورد نظر کمک می‌کند.

تصاویر و اشکال بینایی دو نقش و اثر عمده در تعاملات با دانش‌آموزان مبتلا به اتیسم دارد.

- نقش انتقال پیام از محیط، معلمان، درمانگران و خانواده‌ها به دانش‌آموزان: این نقش به این معناست که می‌توان انتظارات محیط از دانش‌آموز را در فرم‌های بینایی، چارت‌های اشکال و تصاویر تدوین کرد و به آن‌ها آموزش داد که چگونه از آن‌ها استفاده کنند. برخی از این تقاضاهای محیطی عبارتند از:

- تقاضاهای بهداشتی: آشغال نریزید، از این آب استفاده نکنید، دست‌هایتان را بشویید.
- تقاضاهای برای نظم: سروصدان نکنید، نوبت را رعایت کنید، در کلاس راه نروید، وسایل شخصی تان را در کیف بگذارید.
- تقاضاهای آموزشی: این ساعت حساب دارید، به صحبت‌های معلم گوش دهید.
- تقاضاهای رفتاری و تعاملی: یکدیگر را نباید هل بدهید، وسایل شخصی را در دهان نکنید و یا نجوید.

نمونه‌ای از انتقال پیام دیگران به کودک به کمک تصویر

- نقش انتقال پیام از دانش‌آموز به افراد پیرامون، والدین و مربیان؛ این نقش به این معناست که دانش‌آموز می‌تواند نیازهایش را به کمک تصاویر و عکس‌ها به دیگران منتقل کند. به کمک روش سیستم ارتباط مبادله تصویر (PECS) می‌توان به این هدف دست یافت. برخی از نیازهایی که این دانش‌آموزان به کمک تصویر می‌توانند به افراد پیرامونشان منتقل کنند عبارتند از:
 - تقاضا برای غذا، وسایل آموزشی، نیازهای بهداشتی و نظیر آن
 - نفی یا انکار امری مانند عدم علاقه به غذا، بازی و یا اعتراض کردن به موردی که از او تقاضا می‌شود.
 - نظر یا پیشنهاد دادن، برای مثال تصویر را در کتاب بچسبان یا نقاشی بکن.
 هر چند روش‌های تصویری و نمادهای بینایی، ممکن است به رشد زبان شفاهی در دانش‌آموز کمک کنند، اما از ابتدا برای این هدف طراحی نشده‌اند. هدف اولیه آن‌ها کمک به دانش‌آموزانی است که به شکل مناسب قادر به استفاده از زبان شفاهی نمی‌باشند، و به طریقی بایستی نیازهایشان را بیان کنند و یا موارد کلیدی محیط را دریابند.

